

ACC. N:R M. 16104:1-12.

Landskap: Lappland Upptecknare: Gerda Holm
 Härad: Luleå län Berättare: Älderman Oskar Tuom
 Socken: Järna Berättarens yrke: Hemmansägare, vägarbetare.
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i Klippen, Järna

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När den nya tiden kom till Luleå...

s. 1-12.

Lu F 73

Oskar From föddes 1910 i Klippen, en by 1 mil söder om Ulfors. Fadern var jordbrukare och stenarbetare. 1933 flyttade From till Ulfors och blev bonde där. Han är anställd i Våg och Vatten och byäldeyman.

Avvirkningen, som skiftet heter här, började 1915. I Ulfors gick den igenom 1921-1922. En i varje by har hand om avvirkningspappen. Det är äldre mannen. Man började med äldreman hol. 1923. Före avvirkningen hade man inte behov därav; det var lågkonjunktur och ringa gemensam försäljning. Gustaf Johansson blev äldreman 1936; när han började bli gammal, avsåg han sig uppdraget. Det var på femtiotalet, och From kom istället. Han har vana vid räkenskaper och papper. Han har också ett visst intresse för det gamla och har skrivit upp en del, som han fått reda på av äldre personer i en anteckningsbok.

Byn har granskog, 900 hektar, i Jukks-
järv och Gaurviken och är en av de 600 delägar-
na i Tåna - Stensele sockenallmanning. Älderman-
nen har hand om försäljning och uthyrning av
delta och av sten, jord och grus från byns grus-
tag. Han ansvarar för användningen av fiske-
kartspengarna.

Ordinarie årsmöte hålls i februari. Då
ska äldermannen ha räkenskapsrapporten reviderad
och klar. Nu för tiden har man möten nästan
 varje månad på grund av att Vattufall dämmer
upp Överuman. Dammen är inte klar. Frågan om
skadestånd är heller inte löst.

Enom åkte runt till tidigare dända om-
råden och belade med människorna i närheten "som
en vanlig turist," och det märktes vad de tyckte
om dämningen. "Men det gick inte att opponera sig
mot kronan, fast man var emot det."

ACC. N:R M. 16104:3.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Bland andra verkningar dämningen har är att älven inte isläggs som förut och alskar dimma, som försvårar ripjakten. Rimfrosten gör den halvmillimeter tunna metallmassan 8,9 mm tjock och dyng en ner den. Man har sökt skadestånd för detta.

Oska From fick 22 riper i fjol. Han har arbete hos Väg o Vatten. Man beräknar ett 60-tal riper per brukningsenhet i medeltal var vinter. Man får 5 kr styck. Jakten har fortfarande en viss ekonomisk betydelse, men för var den ju en av huvudnäringarna. Det är lagstadgat, att man ska jaga var på sitt område. Men man har en överenskommenhet inom byn, att jakten är gemensam, eftersom en del män arbetar borta om vintern och inte har tillfälle till jakt på sina områden.

Vattenrätten i Umfors är inte delad. From hänner bara till Granåsen som exempel på skifte av vattenrätt.

Det var tidigt mycket sportfiske i älven Engelsmän hem dit redan 1910. Man arrenderade då ut fisket med ensamrätt. Sen kom en personlig instruktör från Hushållnings-sällskapet och man instiftade en fiskeräddningsförening gemensam för alla upp till riksgränsen. Den hyste fiskerätten av honom. Men senighet gjorde att den gamla föreningen nu brutits till 3 enheter förutom honom vatten.

Medan föreningen var obruten sålde man för 14000 kr fiskerätt om året. Umfors fiskeräddningsförening säljer för o 4000 om år. För fiskerättspengarna skulle man, sedan administrationskostnader och dylikt frånräknats, plantera ut ådel fiskungel. Någon gång har man kunnat plantera ut 200000 st. 1961, sista året innan Valtufall förstörde fiskedammen, planterade man ut 70000 yngel.

1923 började en större båt "Öre Ulman" att befara Öreuman, dagligen under sommaren och tre gånger i veckan intill isläggningen. Den drevs av ett aktieföretag. Fr. o. m. 1936 upphörde trafikeringen gradvis. 1939 gjordes sista turen. Båten sattes på grund. Brändes vintern '63-64. Vägen utmed Öreuman började nämligen byggas 1934 och invigdes 1939.

Mellan 1900-1903 byggdes vägen mellan Tärna och Ulmfors ner till lusspen, d. s. s. sjöns utflöde i älven. Den byggdes med mankraft, hästar och tippkärnor. Torens stenbyggarlag kallades de som byggde valvbroar. Det finns fortfarande kvar en av dessa broar.

Ner till Slumfarscyck bara en enkel släpväg ända till 1940. Man äkte mycket båt den vägen. 1925 byggdes en bra väg från Storuman, dessförinnan båt.

Tidigare hade var bonde vägfyrsk, dvs andelar i vägunderhållsskyldighet efter hemmanets storlek. Alligen synades vägen. Den skulle vara grusad och diken och kummor rensade.

Ar gammalt var handeln inriktad på Norge. Det är 8 mil från Umfars till Mo i Rana men 17 till Storuman och ung. 30 till Lycksele, där det hölls marknader (Man kan spåa norsk inverkan på dialekten). Handeln med Norge var mest byttesthandel. Man for till Norge på hösten med smör i 25- och 10-kg's lyktor, saltad råding och slakt. Man fick mjöl, sirap, kaffe o.s.v i utbyte. Det var bara det allra nödvändigaste man köpte. Framminns, att man köpte några kg risgrön till julgröten. I slutet av februari hade man med sig jaktfångsten, risor, hare o.s.v. Då köpte man samma varor och olemutom redskap inför sommaren.

7.
som liss, om man inte gjorde ännu en tur i maj.

Man brukade vilja fara i sällskap. Kunde vara 2 till 24 kaurar med hästlar. Västuren brukade ta 4, 5 dagar fram och tillbaka. För midern-
terturen kunde man få stanna borta fjorton dagar, om väderet var dåligt.

Det fanns ställiga övernattningsstugor och stall i Skimasund och i Högstaby, som ligger så till att det är ganska isolerat nu, när man inte brukar göra tur på isen och på norska sidan i Ulmbukta. Där fanns plats för minst 10-12 kaurar i varje stuga. När väderet var bra brukade man övernatta i Ulmbukta. Från gjorde en tur som självägande i Ulmørs 1936.

Telefon kom 1916 till Västansjö. 1918 drogs den till Ulmørs och 1919 till Högstaby.

1916 till 1937 betalade vägstyrelsen bidrag för att varje byalag skulle ha en häst-

8.
plog. 1934 började postverket ploga vägarna med mo-
torplog.

Fredrik Stenmark, som Oskar From kraft-
mycket att göra med, skaffade byns första radi-
o 1926.

Lantbrukärare förde post till Ulmbruk-
ta var fjortonde dag fr o m 1890. Den som gick
mellan Tärna och Ulmbrukta hette dindmark. På
vintern åkte han skidor. På somrarna rodde han
från Tärna till Klippen, gick förbi fersarna,
och rodde längs Öreuman. Sjön räknas vara 4
mil lång.

1919 kom den första bilen till Ulmfors.
Det var Johansson, som köpte den, två bröder som hade
den i lag. Den fraktades till Wilhelmina med järn-
väg och kördes hit till Ulmfors på dubbla kårkar
diagna av hästar. Det var en T-ford. Sen kom
snart två lastbilar, varav en tillhörde Fredrik

Stenmark som körde norska varor från Umpors till Slusfors. 1926 kom den första växelvagnen till Tärna. Ägare var doktor Nyström.

Då för tiden kunde man ta certifikat antingen i Östersund eller i Mo i Rana. Johanssons lär ha tagit det i Mo. Stenmark tog det i Östersund.

Midsommaren 1919 var nästan ingen i kyrkan, för Johannsons hade sin bil utomför och körde 5 personer per gång 2 km för 10 kronor. Prästen var arg. Sen kom det en lokal bestämelse mot buller i Tärna, men den är upphävd nu. Johannsons körde nöjestuer annars också.

Postkontor sattes upp i Hemavan 1918 och i Umpors 1920. Vid det laget kom posten med häst senare med buss.

Man hade tidligt sägverk (ramsåg) i

Tärna s:m Om den planerade lärmanufakturien blir verklighet, kan Umförsborna få sälja av sin skog, som annars bara blir ved, härje vike osv

1935 började ett mejeri byggas i Tärna 1937 togs det i bruk. Då var kanske en kedjedel av befolkningen emot mejeriet och skickade inte det sin mjölk eftersom man bara fick 12 öre literen. Men efter några år sände alla sin mjölk dit. I början bereddes massmör m m på mejeriet. Nu bara separeras man mjölken och gör ost där och det senare ska man upphöra med.

Det fanns ett sorts mejeri i Flemavan den förinnan. Umförs ligger två mil norr om Flemavan och skickade inte dit någon mjölk p.g.a. transportsvårigheterna.

Sjukstuga och turiststation byggdes i Tärna på tjugutalet. I Flemavan finns ett högjätts hotell med linbana, i Klippen finns ett nybyggd

hotell, och överallt i byarna finns rum och stugor att hyra. Ulfors planerar att bygga linbana för skidåkning (Det är kurserna som ger något hopp om att bygderna ska överleva.)

Före 1922 var bönderna kronolösa och hade bara brukningsrätt. Bördsrätt gällde, så äldste sonen kunde utan ersättning väcka person, som innehaft faderns mark. Drog äldste son gick marken till näste son, sade Fröm.

Nyodlingsbidragen söktes av var enskild och odlingarna synades av vandringsrätt. Diken skulle grävas. Ö 1915 fick man bidrag till grunddiken, som synades. Bidraget var litet. Inställningen till avvittringen var positiv i stort.

1931 fick byn eget skolkhus, som nu efter skolans centralisering är pensionsat. Dess förinnan

ACC. N:R M. 16104:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

hölls skola på rote av klockare o.s.v. Från 1893 dor
han sig ha hört talas om att skola hölls en må-
nad.